

השבוע בגליון

- ◆ קיום מצוות חליצה כשהחולץ נשוי
- ◆ חליצה פסולה
- ◆ לא כל 'מותר' - מותר
- ◆ שומר מצווה לא ידע רע

◆ ירושת מומרים

- ◆ קריאת שם אחר הנפטר ללא בנים
- ◆ מדוע לא לקיים את פשוטו של הפסוק?
- ◆ עצתו של הגר"א - להוסיף שם
- ◆ הכומר המומר שביקש הוכחה מהתלמוד

דבר העורך

הירושה

"אתה בחרתנו מכל העמים"

"בחרתנו"? הן ידוע כי הקב"ה סבב עם התורה מאומה לאומה, הציע להם ליטלנה ולאמצה, ישמעאלים לא חפצו בה, כי אהבת ההרג ניצחה, אומה אומה ותאוותיה, בעטיין הפסידה מתנת עולם. מדוע, איפוא, "אתה בחרתנו"?

★ ★ ★

קרקע צחיחה, יבשה ושוממה נגלתה לעיניו. הוא ציפה להתקל בשרידים משנים עברו; מחרשה נושנה שנשדקה באמצע המאמץ; מערכת שיניים של בעל חיים שכשל ומת באחת תוך כדי חרישה; תלליות של אמות מים להשקיה; יסודות של אסם; משהוא שיעיד כי אי פעם מצא בן אנוש תועלת בחלקת האדמה הזו.

כלום הממצא המרשים היחיד שיכולה היתה הקרקע להשתבח בו היה גדלה. היא השתרעה על פני מרחבים אדירים, מקצה האופק ועד קצהו. לא היה סימן לגבולותיה.

הוא הגיע הנה בגפו, בצוואת אביו, רכוב על גבי סוסו. לפני שבועות ארוכים יצא אל המסע, שתחילתו דרך ערים, עיירות ומקומות ישוב. לקראת הסוף כבר התקדם עם סוסו במרחבים מעבר לכל מקום ישוב אדם או סימן חיים. ארץ ציה ושוממה.

בעודו מתמקם על תביליו לקראת הלילה, עלה וצפה במחשבתו דמותו של אביו הזקן, עת קראו אליו, בנו חביבו, הפקיד בידיו מפת דרכים והורה לו להגיע אל 'המקום ההוא', בעודו מורה באצבעו הגרומה על המפה, תכיר את השטח וכשתחזור - נדבר.

והנה הוא כאן, בלב הישימון, והפליאה מכרסמת בו עד עצם.

דף כד/א יקום על שם אחיו לנחלה קריאת שם אחר הנפטר ללא בנים

שאלה נשאלה לפני הגאון רבי יצחק שמלקיס זצ"ל, בעל שו"ת "בית יצחק" (אבן העזר ח"ב סימן קס"ג) [שימש כאב"ד לבוב, פולין, לפני כמאה שנים]. אב שבנו נפטר בדמי ימיו, זכה לחבוק בן נוסף ועז רצונו לקרוא לבנו הנולד על שם בנו ששיכל. הן אמת, כי כבר הביא ה"פתחי תשובה" (יו"ד סימן קט"ז) כי אין ראוי לקרוא על שמו, לפי ש"ריע מזליה" [איתרע מזלו], אך רבי יצחק שמלקיס מביא ראיה מעניינת לדבר גם מסוגייתנו.

אמרה תורה בפרשת היבום (דברים כה/ו): "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל". לכאורה, פירושו הפשוט של הפסוק הוא, כי "הבכור אשר תלד" היבמה ליבם, "יקום על שם אחיו המת" של היבם, כלומר, לבנם הבכור של היבם והיבמה יש לקרוא כשם הבעל המת, וכך "לא ימחה שמו מישראל".

אולם, הגמרא דורשת, לאור יתורים שונים בפסוק, כי מכאן לומדים שמצווה לכתחילה על האח הגדול לייבם [כך מתפרש הפסוק: "והיה הבכור אשר תלד", אמם של היבמים, וכו.]

אמר על כך רבא, כי קבל מרבתי, שאף על פי שלגבי כל התורה תקף הכלל כי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו", היינו: כאשר למדים דרשה מפסוק, אין בכך כדי להוציאו מידי פשוטו, אלא כדי להוסיף עליו דרשה, וכגון, במקרה דנן, היינו אומרים, כי מלבד שיש לקרוא לבן הנולד מן היבם והיבמה על שם המת, גם דורשים מן הפסוק כי היבם יורש את נכסי אחיו המת. ברם, שונה הוא המקרה שלפנינו, שהדרשה מפקיעה לחלוטין את משמעותו הפשוטה של הפסוק ואין כל מצווה לקרוא לבן הנולד כשמו של המת.

מדוע לא לקיים את פשוטו של הפסוק? לכאורה יש לתמוה על הדברים, הן אנו מוצאים כי גם בפסוקים שחז"ל דרשו אחרת ממשמעותם הפשוטה, יש הידור לקיים גם את המשתמע מפשטות הפסוק. מדוע, איפוא, בפסוק "והיה הבכור אשר תלד" לא מקיימים גם פשוטו של פסוק, לקרוא לנולד על שם הבעל המת? אין זאת אלא מפני ש"ריע מזליה" של הנפטר ללא בנים, ואין לקרוא על שמו.

עצתו של הגר"א - להוסיף שם: עם זאת, אם בכל זאת חפץ האב ששם בנו הנפטר ישאר לדורות, מציע בעל ה"בית יצחק" את המובא בשם הגאון מוילנא זצ"ל: "סגולה בשם הגר"א ז"ל לגידול בנים לאריכות ימים. הילד אשר יוולד אחר המת, יקראוהו בשם אחיו המת אשר מת לפניו באחרונה, עם עוד הוספה, שם שני חדש, והחדש לראשונה, ושם המת לאחרונה" ("עליות אליהו").

עילוי נשמת

ר' **אהוד (אודי) סגל ז"ל**
בן יבדלחט"א ר' מנחם סגל הי"ו
נלב"ע י"ג בסיון תשס"ג
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הרב **בנימין נפחא ז"ל**
ב"ר משה ז"ל
נלב"ע י' בסיון תשמ"ח
תנצב"ה

עילוי נשמת

הר"ר **חיים הנטר ז"ל**
ב"ר דוד הלוי ז"ל
נלב"ע ט"ו בסיון תשכ"ז
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שינדל ז'יטניצקי** ע"ה ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע י"ב בסיון ה'תשס"ד **תנצב"ה**
הנוצח ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

משעסקנו בפירוש הפסוק "והיה הבכור", נציין, כי לדעת הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, חז"ל הוציאו פסוק זה מידי פשוטו גם מפני משמעות הפסוק עצמו, שנאמר בו "והיה הבכור" ולא "והיה הבן הבכור", למשל, כפי שנאמר בפרשת ירושת הבכור (דברים כא/טו) "והיה הבן הבכור לשנואה". גם לא כתבה תורה "והיה הבן הבכור אשר תלד יקרא על שם אחיו המת", אלא "יקום על שם אחיו", וכל זאת מורה כי כלל לא התכוון הפסוק שיש לקרוא את הבן הנולד בשם הנפטר [ועיי"ש שכל זה לגבי ההלכה, אבל לגבי סוד העניין, המקרא כפשוטו, וכפי שכתוב בזה"ק וברמב"ן].

דף כד/א ולא ימחה שמו

הכומר המומר שביקש הוכחה מהתלמוד

בקניגסברג שברוסיה-גרמניה [כיום קלינגרד] אירע המעשה.

בעיר אחת שבסביבות מינסק מת אדם ללא בנים, והותיר אחריו אלמנה שזקקה ליבום מאחיו. דא עקא, שאחיו המיר את דתו לא מכבר ושימש ככומר פרוסטטנטי באחת מערי גרמניה. הכומר לא אבה כלל לשמוע את האפשרות כי יסכים לקיים מצוות חליצה עם היבמה, אלא אם כן יוכיחו לו מן התלמוד כי גם מומר כמותו זוקק את היבמה לחלוץ. לדעתו, הוא כבר אינו יהודי כלל, והאלמנה פטורה מן הדבר כאילו לבעלה אין אח.

נראה כי מומר זה ידע שקיים ויכוח גדול ביותר בין הפוסקים, מאז ימות הגאונים ועד הראשונים והאחרונים, אם אח מומר זוקק ליבום. ידוע גם כן כי לנידון זה אין שורש בתלמוד, כי בגמרא אין התייחסות לשאלה זו. מצא, לו, איפוא, הכומר, מפלט מנומס מן המטלה שקפצה עליו; יוכיחו לו מן התלמוד - יבוא. לא יוכיחו - לא יבוא.

מאחר שלהלכה נפסק כי מומר זוקק לייבום ("שולחן ערוך" אבן העזר סימן קנ"ז סעיף ה'), לא ניתן היה להתיר לאלמנה להנשא לאחר בלא קבלת חליצה, וכל מי שיכול היה פעל בעניין כדי להביאו לידי גמר טוב.

הנגיד המינסקאי, ר' העניך אייזנשטט שטיפל בעניין, נקלע לפגישה של אחדים מגדולי ישראל בקניגסברג העיר והציע לפנייהם את המעשה. ישבו שם רב העיר, רבי יעקב צבי מלקנבורג, בעל "הכתב והקבלה", רבי ישראל מסלנט, ורבי יצחק אלחנן שכיחן אז כרבה של נובהרדוק ונודע מאוחר יותר כרבה של קובנה. השניים הראשונים באו לשחר את פני רבי יצחק אלחנן, שבא לקניגסברג לצורך הדפסת חיבורו "באר יצחק". הם שמעו את דרישתו של המומר והחלו מטכסים עצה כדת מה לענותו. עד מהרה נשמע קולו של רבי יצחק אלחנן הצעיר, כי בידו ראייה ברורה משתי גמרות מפורשות:

במסכת גיטין (ע"ד/א) ובמסכת קידושין (ס"ב) נאמר, כי אם אדם נתן גט לאשתו בתנאי שתתן לו מאתיים זוז, ומת הבעל בלא בנים, יכולה היא - לדעת רבן שמעון בן גמליאל - לתתם ל"אחיו או לאביו או לאחד מן הקרובים", ובכך מתברר כי היתה מגורשת עוד לפני מותו ופטורה היא מן הייבום [רק אשה שהיתה נשואה לבעל בעת מותו, נופלת לייבום]. כלומר, נתינת הכסף לידי יורשי הבעל, כמוה כנתינתו לבעל עצמו.

בחינת המשפט המובא במשנה מעלה תמיהה רבתי. המשנה אומרת שתתן את הכסף ל"אחיו, או לאביו, או לאחד מן הקרובים".

הן אשה זו מבקשת להפטר מן הייבום. בהכרח כי לבעלה יש אח. כיצד זה אומרת המשנה שתתן את הכסף לאח, לאב, או לאחד מן הקרובים? הא ניחא לאביו של בעלה היא נותנת, כי סדר הירושה כך הוא: בנים. אם אין בנים - אב. אם אין אב - אחים. אם אין אחים - קרובים רחוקים יותר. לפיכך אם יש אב, עליה לתת לו את הכסף, אך מה זה שנותנת היא את הכסף ל"אחד הקרובים" ולא לאח?

שומה עלינו להסיק, אמר רבי יצחק אלחנן, כי האח הזה מומר הוא. להלכה נפסק כי מומר אינו יורש ירושות ("שולחן ערוך" חו"מ סימן רפ"ג). מעתה, כדי להפטר מחובת יבום למומר, על היבמה לתת את הכסף ל"אחד מן הקרובים", היינו אחד הקרובים שזכאי לרשת את הנפטר ועל ידי כך היא פטורה מחובתה להתייבם למומר. הרי לנו הוכחה כי מומר זוקק ליבום!... ("תולדות יצחק", דף יז, וביאור זה הוא גם בספרו "באר יצחק" חו"מ סוס"י א', ו"עין יצחק" סימן נ"א ענף א'). [אולם, לפי דעת הראשונים הסוברים כי מומר אינו זוקק ליבום, הביאור בגמרא הנ"ל הוא כפי שכתבו הרשב"א והריטב"א וב"שיטה לא נודע למי" קידושין ס"ב, ו"ע" במקנה ובתוספות רבי עקיבא איגר על המשניות יבמות אות צ"א].

דף כו/ב חליצה פסולה

קיום מצוות חליצה כשהחולץ נשוי

מאורע טראגי אירע בבית רבה של בעלזא לפני שנים רבות, וגדולי הפוסקים בדור ההוא נדרשו לעניין, תוך חקירה ושימוש בסוגיות הנלמדות כעת על ידי לומדי הדף היומי.

לגה"ק רבי שלום, ה"שר שלום" מבעלזא זצ"ל, היו ארבעה בנים. הבכור, רבי אלעזר, אחריו, רבי שמואל שמעלקא, רבי משה ורבי יהושע. לדאבון לב נפטר האח השני, רבי שמואל שמעלקא, ללא זרע, ואשתו נפלה לייבום לפני אחי בעלה. בימינו נוהגים שאין מייבמים אלא חולצים (ראה טור ו"שולחן ערוך"

אביו עתיר נכסים. שדות מוריקים, כרמים מניבים, אלפי בעלי חיים ועסקים שונים, היו מנת חלקו של אביו. לאחר נדודי שינה עד עלות השחר גמר אומרו בנפשו, כי מוכן הוא לתת שליש מירושתו כדי לדעת כאן ועכשיו, על מה ולמה שיגרו אביו המדבר.

בבואו אל בית אביו נפתרה התעלומה.

האב הישיש פרס בפניו את משנתו. שנים ארוכות עמלתי לבסס את נכסי ואת עשרי, ובנים לרוב גידלתי בטירחה, אך הללו היו לי למגינת לב. רק אתה, בני האחד, הלכת בדרך שהתוותי לך, לשביעות רצוני. השדה בה סיירת, טומנת בחובה אוצרות זהב הגלומים בה. רק לחפור. עשירות שאין לה גבולות מובטחת למי שיקים בה אתרי חפירה וישלה מתוכה את טובה. עשירות לו ולזרעו ולזרע זרעו, דורות רבים. חפץ אני, לאט האב באזני בנו, כי רק אתה תזכה במכרה הזהב. רק בפניך חשפתי את סודותיה של הארץ הטובה, לך אגלה את רזי המקצוע, את מסתורי האדמה ואת השיטות המיוחדות להצלחה.

הלך זמן מה והאב הלך בדרך כל בשב.

כל נכסיו הועברו לכל בניו, והם ערכו ביניהם חלוקה מוסכמת. פלוני יטול טירה פלונית, אחר יטול חלקת כרמים וכה היו 'סוחרים' ביניהם בנכסים השונים, וביניהם הגיעו בביטול אל חלקת האדמה הצחיחה, השוממה מאין וישב, וכמעט לא נמצא ביניהם מי אשר יאות לקבלה תחת אחריותו, למעט הבן היקר שזכה בה כך, בלא ויכוח ומיקוח.

★ ★ ★

בעינים אלו ראה ה"חתם סופר" זצ"ל את זכותנו הנפלאה בקבלת התורה מאת הקב"ה. מכרה זהב שאין כדוגמתו, שעניים גשמיות בלתי מזוככות, מושפלות ארצה ומתמקדות בהבלים, אין זכות להבחין בזיווה ובניצוצות הוה וההדר הקורנים ממנה ומקורנים על העוסקים בה.

אם היו הגויים יודעים באמת ובתמים על טיבה של התורה, היו זועקים "נעשה ונשמע". אך לא היו ראויים לכך ולפיכך לא ידעו ולא רצו. רק עם ישראל, לאחר כור ההיתוך במצרים, נזדכך והיה ראוי לקבלה.

"אתה בחרתנו מכל העמים. אהבת אותנו ורצית בנו".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
בברכת התורה העורך

מענה לשון

דף כד/א אין מקרא יוצא מידי פשוטו
"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"

כלל ידוע הוא ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", דהיינו: גם חז"ל מפרשים פסוק בדרך הדרש, אין זה שולל את פשוטו של המקרא. בסוגיינתו מצוין רבא חריג לכלל זה - דברים כה"ו - שבו קיבלו חז"ל שדרשתם עוקרת לגמרי את פשוטו של מקרא. להלן נבאר מה פירוש המילה "פשוטו" (של מקרא), לא לפני שנעיר כי מילה עברית זו מקבילה לאחותה הארמית: "פְּשֻטָא" (כמופיע בסוף דברי רבא: "אפיקתיה מפשטיה לגמרי").

קולמוסים רבים נשברו בניסיונות להגדיר במדויק מהו "פשוטו של מקרא". מה שברור הוא, כי מונח זה אינו מצוין אצל חז"ל כל הסבר ופירוש שניתן לתת לפתוב (בשונה מהמורגל בלשונו שכל ביאור והסבר - מכוונים בלשונו "פְּשֻטָא").

מקובל לקשור מושג זה עם שם התואר "פְּשֻטָא", שמוצבו הרגיל הוא: "קל, לא מורכב, לא מסובך" (כמו בעירובין פ"א מ"ה בניגוד ל"עקום"), כלומר, המובן הפשוט והמילולי של הפסוק, לעומת פירושים שאינם "פשוטו", שמפרשים את הפסוק באופן מורכב יותר. ברם, פעמים רבות פשוטו של מקרא אינו המובן הפשוט כלל וכלל!

אהע"ז סימן קס"ה סעיף א'; ועיי"ש ב"ערוך השולחן" סעיף ט"ו) ולפיכך היה עליה לחלוץ לאחד מהם.

מצווה בגדול לייבם: בגמרתנו מבואר, כי אם הנפטר בלא בנין הותיר אחריו אחים אחדים, שכולם ראויים ליבם את האלמנה, "מצווה בגדול לייבם" - מצווה לכתחילה שהאח הגדול ייבם. לא רצה הגדול לייבם - הגדול שאחריו מייבם וכן על זה הדרך עד הקטן שבאחים. אם לא רצו לייבם "חוזרין אצל גדול ואומרים לו - עליך מצווה! או חלוץ או יבם".

כלומר, גם במצוות חליצה - מצווה לכתחילה שהיבמה תחלוץ לגדול.

ברם, הבכור, רבי אלעזר, כבר היה נשוי. האם ראוי שיחלוץ הוא, או שמא על אחיו לחלוץ. מה לנישואיו ולקיום מצוות חליצה? ובכן, במקרה זה חוברים יחדיו תקנת חכמים המבוארת בגמרתנו, וחרם דרבינו גרשום.

נפתח בגמרתנו העוסקת ב"חליצה פסולה".

חליצה פסולה: חליצה פסולה היא חליצה הנעשית בין יבם ויבמה האסורים להתייבם. חליצה שכזו היא "פסולה" - גרועה. הגמרא מביאה דעה, כי חליצה 'פסולה' אינה מועילה ליתר האחים. כלומר, אם יבם ויבמה שאינם יכולים להתייבם קיימו מצוות חליצה, עדיין זקוקה היבמה לחלוץ לאחים הנוספים.

קיימות דעות, כי לא רק הדוגמאות שהובאו בגמרא מוגדרות כ"חליצה פסולה", אלא כל יבם ויבמה המנועים מייבום, אפילו משום גזירה מדרבנן - חליצתם 'פסולה' (ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך ט"ו עמוד תת"ט - תת"ז, שסיכמו את שיטות הראשונים בעניין).

ומכאן לחרם דרבינו גרשום.

כידוע, החרים רבינו גרשום מאור הגולה, כי אין לישא שתי נשים. מעתה, לפי השיטות המחמירות כי גם גזירות ותקנות שבכחן למנוע ייבום, גורמות שהחליצה 'פסולה', הרי שאדם נשוי שנפלה לפניו יבמה - חליצתה 'פסולה'.

אולם, נחלקו הראשונים אם חרמו של רבינו גרשום תקף גם באדם נשוי שנופלת לפניו יבמה. יש הסוברים שלא קָחרם מקרה זה (ספר התרומה סימן קל"ג, ריטב"א במסכתנו מד/א, וש"ע אהע"ז סימן א' סעיף י'), ויש החולקים וסוברים כי אינו רשאי לייבם אלא עליו לחלוץ (טור סימן קס"ה, ורמ"א סי' א' סעיף י').

לפי השיטה המחמירה עולה, כי אם כל האחים בפניהם נפלה היבמה, נשואים המה, הרי על כל אחד מהם לקיים מצוות חליצה, כי אין אחד מהם פוטר את חברו. וכך אכן הורו ראשונים אחדים (ראה מרדכי יבמות פרק י"ב סי' נ"ז, ועיי"ש שכתב, כי בית דין יתירו את החרם ותותר בחליצה אחת. מהר"י ווייל סי' קפ"ח).

להלכה כתב ה"בית שמואל" (סדר החליצה ס"ק מ"ו), כי אין לחוש לדבר. ואף על פי כן, היכן שיש אח שאינו נשוי, אפילו שאינו הגדול שבאחים, כתב ה"בית שמואל" (אהע"ז סימן קס"א ס"ק ז'): "ואם לגדול אשה אז חליצת הקטן עדיף".

ומכאן לנידוננו. בעל ה"דברי חיים" מצאנז זצ"ל (ש"ת, ח"ב אהע"ז סימן קע"ו) הבהיר, כי מדברי הפוסקים עולה שהקטן יחלוץ ולא הבכור, כפי שפסק ה"בית שמואל". טעם הדבר, שכן, היכן שקיימת אפשרות לקיום מצוות חליצה שלא על ידי האח הנשוי, אין כל מחלוקת בין הראשונים והכל מודים כי חרם דרבינו גרשום תקף, ונמצאת חליצת הגדול 'פסולה', כזו שאינה פוטר את היבמה מלחלוץ לאח הקטן [לא נחלקו אלא באין אחים בלתי נשואים, האם תקף חרם דרבינו גרשום].

אמנם, ציוותה תורה כי לכתחילה הגדול יחלוץ, אך מאחר שחליצתו גרועה יותר, עדיפה חליצת הקטן שאין בה חסרון לכל הדעות.

[בשולי הדברים: מעניין לציין, כי אחת הטענות שהועלו היתה, כי האח הצעיר, רבי משה, היה מאורס, והן קיים "חרם הקהילות" שתקנו שהמתארסים מקבלים על עצמם שלא לבטל את השידוך בלא הסכמת שני הצדדים. ממילא, גם המאורס אינו יכול לייבם את היבמה, כי לשם כך ייאלץ לבטל את השידוך, ונמצא שגם חליצתו פסולה...]

ה"דברי חיים" שולל את הדברים מכל וכל, מנימוקים אחדים, ביניהם, כי חרם זה אינו מתייחס למקרים של אונס] (עיי' גם ש"ת "שואל ומשיב" מהדורה א' ח"א סימן ס"ט ובספר אדמו"רי בעלזא, ח"א עמוד צ"ב).

דף ל/א שלשה אחים ... זו היא שאמרו וכולן

לא כל 'מותר' - מותר

אשה שבעלה מת, ושבה ונישאה לאחר ומת גם הוא, לא תנשא לבעל שלישי, כפי שפוסק ה"שולחן ערוך" (אהע"ז סימן ט' סעיף א'): "לפי שכבר הוחזקו אנשיה להיות מתים". אשה זו מכונה "קטלנית", קוטלת את בעליה.

דין זה, שמקורו במסכתנו (סב/ב), נידון רבות בפוסקים, לפנייהם הובאו מקרים שונים, כל אחד ונסיבותיו, אם מותרות הן להנשא אם לאו. במאמר הנוכחי נתמקד באחד המקרים הללו - ייבום. האם אשה שמת בעלה השני ונפלה לייבום, מתייבמת או שמא על היבם להמנע מלייבמה מפני חשש סכנה.

פנינים

דף כד/א יקום על שם אחיו לנחלה

אצל ער היה הדין שונה

בפרשת יבום תמר על די' אונן, פירש רש"י את הפסוק "הקם זרע לאחיו", כי הנוול יקרא על שם המת. **הרמב"ם** תמה על כך, הן בגמרא נאמר שאין צורך לקרוא את הנוול על שם המת כלל, ולא זו כוונת הפסוק "יקום על שם אחיו"? **אלא**, כל זאת ביבום רגיל, שם אין לקרוא על שם המת כיוון ש"איתרע מזליה" שהרי מת בלא בנין וקריאת השם עלולה להביא מזל דומה לנוול. אולם ער, בכור יהודה, שלא רצה בנין כלל, מה שמת בלא בנין אין זה בגלל שאיתרע מזליה, ובהחלט ניתן לקרוא על שמו... (ליקוט הגרשום).

דף כד/ב אין מקבלין גרים

לא לגייר חלילה

פחד שלטון הכנסיה הנוצרית מנע מחכמי ישראל בתקופות שונות מלקבל גרים לעם ישראל. **דברים** כדרכנות כותב בענין זה רבי שלמה לוריא, המהרש"ל: "עכשיו שאנו בארץ לא לנו וכעבדים תחת די אדוניהם, אם יבוא אחד מישראל לקבלו, הרי הוא מורד במלכות מתחייב בנפשו וקשה לו כספחתי".

המהרש"ל מזהיר שמי שמקבל גרים או משתתף בעניין זה במקום שהמלכות מקפדת על כך, "דמו בראשו!" (ים של שלמה).

דף כד/ב אין מקבלים גרים לימות המשיח

למהר לשוב בתשובה

גם את השבים בתשובה, הוסיף המהר"ל על דברי הגמרא, אין מקבלים בימות המשיח! לכן יש למהר ולשוב בתשובה, שהרי המשיח יכול לבוא בכל רגע... (גלינוי הש"ס).

דף כה/א הא בקלא דפסיק

פירוש "נבוכה"

כאשר הרמב"ם מביא דין זה, של מי שיצא עליה קול בעיר, הרי מביאו בלשון זה: "במה דברים אמורים שנבוכה העיר עליה". 'נבוכה' היינו ששוחחו ודברו עליה הכל.

נראה שהרמב"ם למד משמעות זו למילה מפסוק במגילת אסתר "העיר שושן נבוכה". בשושן היו ודאי גויים רבים מאד, וכי גם הם נבוכו מגזירת המן? ברם, זהו הפירוש ב"העיר שושן נבוכה". - שוחחו ודיברו הכל בגזירה החדשה זו! (אהל רחל).

דף כד/ב ואשה אל אחותה לא תקח לצרור

טעם איסור יבום אחות אשה

לאיסור זה קיים טעם מעניין המובא בספר החינוך (מצווה כ"ו): כיוון שהקב"ה הוא אדון השלום, הרי הוא חפץ בשלום בין בריותיו, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שחפץ הוא למנוע צד שיופר השלום בין אלו שהן בשלום, שאמורות להיות בטבען בשלום ולא בקטטה...

דף ל/א כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא ... ואסורה

אונן ביבום

החכם צבי תמה ללא כל יבמה אסורה בעת נפילה, שהרי היבם אונן על אחיו המת ופטור מן המצוות! **השיב** על כך בעל ה"אמרי אמת":

אונן פטור מהמצוות כדי שיהיה פנוי להשתתף באבל המת. כאן שהמצווה לטובת המת, בטל הטעם וחוזר הדין שהוא חייב בה... ("אמרי אמת", ליקוטים).

שאלה זו שנוייה במחלוקת רבתי בין גדולי הפוסקים, הללו אוסרים והללו מתירים. בין הפוסקים שהביעו דעתם בדבר ניתן למנות את המהרל"ח, הרד"ק, הרא"ם, החכם צבי, הישועות יעקב, הברכי יוסף, הנודע ביהודה, החתם סופר ועוד.

שומר מצווה לא ידע רע: נידונם מתמקד לפי שיטת הראשונים המחמירה, שכן, בעיקר דין זה נחלקו רבותינו הראשונים; לדעת הרמב"ם לא אמרו חז"ל שאסור לישא קטלנית, אלא שיש מקום לחוש לכך. לעומת זאת הרא"ש נוקט, כי נישואין לה הם בחזקת סכנה גמורה ולפיכך הנושא אשה קטלנית כופים אותו להוציאה. יש, איפוא, לדעת, לשיטת הרא"ש, מה דינה של יבמה "קטלנית", האם מאחר שמצווה לייבמה, אין לחשוש מסכנה - "שומר מצווה לא ידע רע", או שמא סכנתה מוגדרת כ"שכיח היזיקא" - סכנה שכחה ויש לחשוש מפניה (עיין שו"ת "חכם צבי" סימן א' ו"ישועות יעקב" שם, ועוד פוסקים המובאים באוצה"פ לאעה"ז שם אות ב').

אחת הראיות להכרעת המחלוקת הובאה ממסכתנו. במפורש נאמר במשניות אחדות בה, כי אשה שהתאלמנה פעמיים, רשאית להנשא. הנה, במשנתנו כתוב לאמר: "שלשה אחים. שניים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית... ומת נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת - צרותיהן מותרות". מבלי להכנס לפרטי העניין, מדובר באשה שהתאלמנה מבעלה, התייבמה ושוב התאלמנה, והמשנה מציינת כי היא "מותרת" לייבום - המייבם יהיה בעלה השלישי! (מהרל"ח).

הוכחה ברורה, שאין פשוטה הימנה. כך לכאורה.

בסימן הראשון של ספרו, נזקק ה"חכם צבי" לדון במקרה סבוך שבעקבותיו הוא חודר לסוגיות רבות ושונות, ובין היתר הוא מתייחס לראייה זו ומוכיח, כי עיתים אמרו חז"ל "מותר", אך לא היתה כוונתם שמותר הדבר לחלוטין, אלא מבחינה מסויימת הנידונה באותו עניין.

דוגמה לדבר, במסכת חולין (נ"ה) מסבירה הגמרא, כי האמור שבשר מסויים 'מותר', אין בו כדי להתירו לאכילה, אלא הכוונה שאיסור נבלה אין בו. הוי אומר, 'מותר' אינו בהכרח מותר לגמרי, אלא האיסור המסויים בו עסקו - מותר. ובנידוננו, יתכן שאמרה המשנה שהיבמה מותרת לייבום, מדין צרת ערווה, שאין בה איסור של צרת ערווה, אך לא התייחסה המשנה להיותה קטלנית ולאיסור הכרוך בדבר.

לאחר שהוא מוכיח ממקורות שונים כי אין לייבם קטלנית, הוא כותב כי אף פסוק מפורש בתורה מלמד על כך! בפרשת וישב (לח/יא) נאמר, כי יהודה לא חפץ ששלה בנו ייבם את תמר, לאחר מות בעליה הקודמים, ער ואונן, "כי אמר, פן ימות גם הוא כאחיו". רש"י על אתר מפרש: "מוחזקת היא זו שימותו אנשיה!"

הרמב"ן מביא את דברי רש"י ותמה עליו, אם כדבריו, מדוע זה לא דחאה יהודה מביתו מפורשות ותחת זאת הטעה להמתין "עד אשר יגדל שלה בני"? זאת ועוד, וכי לא ידע יהודה כי בניו מתו עקב חטאיהם ולא בה תלויה מיתתם? ה"חכם צבי" טוען, כי גם מקושיותיו של הרמב"ן מוכח שמודה הוא לרש"י כי אין לייבם קטלנית ואך במקרה זה תמר לא היתה קטלנית (כאמור, אין הדבר פשוט כלל ועיקר בדברי הפוסקים, ראה "אוצר הפוסקים" אהע"ז סימן ט').

כי נר מצוה ותורה אור

הקדם והנצח

את נשמת יקירך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
אלול ס"ז - טבת ס"ח

בגמרא המיוחדת
"מהדורת נר תמיד"
בהוצאת מאורות הדף היומי

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

כתבבעלהתפוזיים: "...וכזה יראה הוא בעצמו לעשות
לעילוי נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כוחותיהם
עליו... ירננדב עבדו איזה ספר הצריך לרבים
ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו
בו יהיה לנחת רוח. וכן ראיתי רבים נוהגים."

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

ואלה יעמדו על הברכה

מגידי השיעורים אשר נחלצו חושים לפני העם
במסירת למעלה מ-40 שיעורי "דף היומי"
במסירות ובמתיקות נפלאה לעולים לציון

התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א

בשב"ק ובל"ג בעומר

באוהל "מאורות הדף היומי"

באתרא קדישא מירון

בפני מאות משתתפי השיעורים

הרה"ג אשר אייזן שליט"א

הרה"ג הראל אשר יזדי שליט"א

הרה"ג אשר לבי שליט"א

הרה"ג שאול לוסטיג שליט"א

הרה"ג יהושע לנגנויער שליט"א

הרה"ג משה פורטנוי שליט"א

הרה"ג ישראל פירמן שליט"א

הרה"ג משה רכניצר שליט"א

אשריכם שקידשתם שם שמים

תורתו תהא מגן לנו והוא ימליץ טוב בעדינו
ובעד כל לומדי הדף היומי בכל אתר ואתר

בברכת התורה ולומדיה

מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

ר' פנחס רוזנפלד ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע י"ב בסיון תשנ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בנם וכלתם
הר"ר נחמן והניה רוזנפלד שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם לוי ז"ל

ב"ר זימל ז"ל נלב"ע י' בסיון תשל"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו
ר' יצחק רפפורט ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר חיים שלמה גוטסגנדה ז"ל

ב"ר ישראל שאול ז"ל נלב"ע י"ד סיון תשנ"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י נכדו ידידו
הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו ב"ב

מאורות הדף היומי

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak Israel

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail:

meorot@meorot.co.il

רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307

למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657